

ברכת ולירושלים עירך

שי פינקלשטיין

רב קהילת ניצנים

נוסח הספרדים

תשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דיברת,
וכיסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין,
ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו.
ברוך אתה ה', בונה ירושלים.

נוסח אשכנז ונוסח ספרד

ולירושלים עירך ברחמים תשוב,
ותשכון בתוכה כאשר דיברת,
ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם,
וכיסא דוד (עבדך) מהרה לתוכה תכין.
ברוך אתה ה', בונה ירושלים.

שאלות:

מדוע השיבה צריכה להיות ברחמים

מה ההבדל בין שיבה לשכינה

היכן ה' דיבר שהוא ישוב לירושלים

מה הכוונה בבנין עולם

האם רק ה' יבנה את ירושלים? ומהי משמעות הבקשה הזו

מה תפקידינו בבנין ירושלים

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יז עמוד ב

וכיון שכלו המינים - מתרוממת קרן צדיקים, דכתיב וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה
קרנות צדיק, וכולל גירי הצדק עם הצדיקים, שנאמר מפני שיבה תקום והדרת פני זקן,
וסמיך ליה וכי יגור אתכם גר. והיכן מתרוממת קרנם - בירושלים, שנאמר שאלו שלום
ירושלים ישליו אהביך

תהלים פרק קכב פסוק ו

שָׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִי אֹהֲבֶיךָ

מצודת דוד תהלים פרק קכב פסוק ו

שאלו - לזאת שאלו מה' שלום ירושלים להיות בנויה כמאז (ו)

ישליו אוהביך - כאילו לירושלים ידבר לומר גם האוהבים אותך יהיו בשלוח

מצודת ציון תהלים פרק קכב פסוק ו

ישליו - מלשון שלוח (ו)

מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור קכב ד"ה [ז] [קכב, ו

שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך. מה ראו לומר ולירושלים אחר ברכת [קכב, ו] [ז] הצדיקים, דכתיב שאלו שלום ירושלים, היכן מתרוממות קרני הצדיקים בירושלים. ת"ח מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך למודי ה' וגו' (ישעיה נד יג), למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך

ספר אבודרהם שמונה עשרה

תשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דברת שנאמר (זכריה ח, ג) ושכנתי בתוך ירושלים ונקראת ירושלים עיר האמת. ובנה אותה בנין עולם על שם (זכריה ח, ג) עולם חסד יבנה. במהרה בימינו לשון חכמים הוא. בא"י בונה ירושלים שנאמר (תה' קמז, ב) בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס

זכריה פרק ח

כֹּה אָמַר יְקֹוֹק צְבָאוֹת קִנְאַתִּי לְצִיּוֹן קִנְאַה גְדוֹלָה וְחַמָּה גְדוֹלָה קִנְאַתִּי לָהּ (ב)

רד"ק זכריה פרק ח פסוק ב

כה אמר - זאת הפרשה נחמה לעתיד לימות המשיח במלחמת גוג ומגוג שיבואו על (ב) ירושלים ואז אקנא בעבורה וחמה גדולה אשפוך על כל הגוים הבאים עליה

כֹּה אָמַר יְקֹוֹק שְׁבִתִּי אֶל־צִיּוֹן וְשִׁכְנִתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרְאַהּ יְרוּשָׁלַם עִיר־הָאֱמֶת (ג)
וְהָרִיקְוּ יְקֹוֹק צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ

כֹּה אָמַר יְקֹוֹק צְבָאוֹת עַד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעֲנִתּוֹ בְּיָדוֹ מִרְבַּב (ד)
יָמִים

וְרַחֲבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מִשְׁחָקִים בְּרַחֲבֵתֶיהָ: ס (ה)

כֹּה אָמַר יְקֹוֹק צְבָאוֹת כִּי יִפְּלֵא בְּעֵינַי שְׂאֵרֵיט הָעַם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפְּלֵא נְאֻם (ו) יְקֹוֹק צְבָאוֹת: פ

כֹּה אָמַר יְקֹוֹק צְבָאוֹת הַנְּנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאַרְץ מִזְרַח וּמֵאַרְץ מְבֹוא הַשֶּׁמֶשׁ (ז)
וְהִבֵּאתִי אֹתָם וְשָׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהַיְוִלִי לְעַם וְאַנִּי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים בְּאֶמֶת (ח)
וּבְצִדְקָה

רד"ק זכריה פרק ח פסוק ג

כה אמר - ונקראה ירושלם עיר האמת כמו שהבטיח שארית ישראל לא יעשו עולה ולא (ג)
ידברו כזב הוא הדין לכל ארץ ישראל וזכר ירושלם שהיא ראש הממלכה ועוד מפני הר ה'
הר הקדש שלא יחללוהו עוד זרים

מצודת דוד זכריה פרק ח פסוק ג

שבתי אל ציון - הנה כבר השבתי בני הגולה אל ציון וגם אני אשכון בתוך ירושלים וזהו (ג)
כאשר ישמעו בקול ה' כי עצם הגאולה ההיא היתה למען יהיו במקום המקודש מקום מוכן
לעבוד את ה' ולהתפלל לפניו על גאולה כללית להיות בימיהם כמ"ש והיה אם שמוע
:'תשמעון (לעיל/זכריה/ו) ור"ל הגאולה הכללית תהיה בימיכם אם תשמעון בקול ה'

ונקראה - אז תקרא ירושלים עיר האמת כי אז יעשו אנשיה אמת

וזהר ה' צבאות - הוא מקום הבית יקרא אז הר הקדש לפי שתשכון שם השכינה

מלבי"ם זכריה פרק ח פסוק ג

כה ולכן כה אמר ה' שבתי אל ציון, דעתי לשוב אל ציון שתהיה שכינתי קבועה שם (ג)
כמקדם, וגם ושכנתי בתוך ירושלם בין העם, שתהיה שכינתי בתוכם ושתשוב אליהם
הנבואה והקדושה וכל מחמדיה אשר היו לה מימי קדם, אבל זה תלוי בתנאי אם ונקראה
ירושלים עיר האמת, ע"י שיעשו שם משפט אמת בין אדם לחברו וגם שידברו אמת באמונה,
ואם יקרא הר ה' צבאות הר הקדש, ע"י שכהניה יהיו קדושים לאלהיהם, כבר הזכרנו
(למעלה ז' ג') בשם הרי"א שישראל פחדו אז שישבו ויגלו בגולה והיה זה מפני ז' דברים ובא
פה להסיר החששות אחת אחת, כמו שבאר הרב, שעל החשש הראשון שיראו מפני שראו
שלא שבה השכינה בבית שני, אמר שיש אפשרות שישב שכינתו לציון אם ייטיבו מעשיהם
לעשות אמת ולהתהלך בקדש

מלבי"ם ביאור המילות זכריה פרק ח פסוק ג

ציון וירושלים. ציון מציינ מקו המקודש והסנהדרין, וירושלים מציינ מושב (ג)
(ההמון)

מלבי"ם זכריה פרק ח פסוק ח

והבאתי אותם ואני אהיה להם לאלהים, שאיחד השגחתי עליהם, אבל יש בזה תנאי (ח)
באמת ובצדקה, אם יעשו אמת בין אדם לחברו וצדקה בין אדם למקום, אז יהיה כ"ז, אבל

אם לא יהיו לי לעם באמת ובצדקה גם בעיני יפלא מלעשות זאת, כי זה לא יוכל להיות ע"י הטבע רק בדרך הפלא, והנפלאות לא יחולו רק אם יזכו לזה עפ"י מעשיהם, ובזה הסיר גם החשש הג' שיראו מפני שראו שלא שבו הגולים לארצם אמר כי יש אפשרות גם לזה אם ייטיבו מעשיהם

שמות רבה (וילנא) פרשת משפטים פרשה ל סימן ח

ח כל אלמנה ויתום לא תענון, ר' יוסי אומר למה אהב אלהים יתומים ואלמנות אלא שאין עיניהם תלויות אלא בו שנאמר (שם/תהלים/סח) אבי יתומים ודיין אלמנות לכך כל הגוזלן כאלו גוזל להקב"ה שהוא אביהם שבשמים והוא כועס עליו שנאמר (שמות כב) וחרה אפי והרגתי אתכם, משל לבת מלכים שסרחה על אביה והיו לה בנים וטרפה אותם עליו והלכה לה כשהוא רואה אותם כאלו רואה את בתו לפניו ומי שהוא נוגע בהן נפרע ממנו, כך ישראל היו בציון והקב"ה שרוי ביניהן שנאמר (תהלים קלב) זאת מנוחתי עדי עד, וכיון שחטאו טרפה אף היא השליכה בניה עליו, שנאמר (איכה ה) יתומים היינו ואין אב אמותינו כאלמנות וכשהוא רואה לישראל שעושים מצותיו מתנחם על מה שעשה בציון ומבקש לה זכות שנא' (זכריה ח) שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלים, וכן דוד אומר (תהלים קכו) שובה ה' את שביתנו

תהלים פרק קמז

הִלְלוּ יְהוָה כִּי טוֹב זְמַרְהוּ אֱלֹהֵינוּ כִּי נַעֲמִים נְאוּהוּ תְהִלָּה (א)

בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם יִקְוֶה נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל יִכַּנְס (ב)

מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר) מזמור קמז ד"ה [ג] [קמז, ב

בונה ירושלים וגו'. כשם שהקב"ה מלך בהלל וזמירות, כך ירושלים אינה נבנית [קמז, ב] [ג] אלא בהלל ובזמירות, וכן אתה מוצא בבנין האחרון, שנאמר ויסדו הבונים את היכל ה' ויענו בהלל ובהודות וגו' (עזרא ג י יא), לכך נאמר כי טוב זמרה אלהינו. נדחי ישראל יכנס. ומי הן הנדחים, קרח וכל עדתו שנדחו מפי משה רבינו ע"ה, ועכן שנדחה מפי יהושע, וכה"א ונתתי לה את כרמיה משם ואת עמק עכור (הושע ב יז), ואיזה עמק עכור, מה שאמר יהושע, ויאמר יהושע מה עכרתנו (יהושע ז כה), לכך נאמר נדחי ישראל יכנס. ד"א נדחי ישראל יכנס. אלו עשרת השבטים, שנאמר וישליכם אל ארץ אחרת וגו' (דברים כט כז), וכן אמר הכתוב, ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים (ישעיה כז יג), אותה שעה אין לישראל מכאוב, עד שהן מתרפאין, שנאמר הרופא לשבורי לב, אמר הקדוש ברוך הוא אם נכוית ידו נתרפא שבר לב של ישראל, לא נשבר לבם אלא בשביל שחרבה ירושלים, שנאמר על זה היה דוה לבנו (איכה ה יז), א"ל הקדוש ברוך הוא על מה אמרו לו על הר ציון ששמם, אמר להם הרי אני בונה ומרפא אתכם, שנאמר הרופא לשבורי לב, וכתוב ביום חבוש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא (ישעיה ל כו), מהו שבר עמו, זה חרבן ירושלים,

ומהו מחץ מכתו, מי שהחריבה הוא בונה אותה, אותה שעה אין צרה ואין אנחה ואין יגון, שנאמר ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה (שם /ישעיהו/ לה י), ויהיו שמחים לעולם

מלבי"ם תהלים פרק קמז פסוק ב

בונה ירושלים ה', באר שהזמר והתהלה שמדבר בה הוא על שה' בעצמו בונה ירושלים. (ב) שבהשגחתו הפרטיית מתעסק בבנינה שתהיה עיר אלהים קדוש משכני עליון, והוא בעצמו יכנס לתוכה את נדחי ישראל, הנדחים בארבע כנפות הארץ

מלבי"ם ביאור המילות תהלים פרק קמז פסוק ב

נדחי ישראל יכנס, יש הבדל בין אסף ובין כנס, שהכנס הוא לתוך מקום משומר (ב) (יחזקאל כ"ב כ"א) ובאמת הקיבוץ והאסיפה של הגליות יהיה קודם בנין ירושלים כמ"ש בכ"מ (וחז"ל נחלקו בזה באמת) רק אחר שיבנה ירושלים יכנס אותם למקום מחיצות עיר: חומה דלתים ובריח, וזה ענין הכינוס

ירושלים -מיזוג של מידות וניגודים

בראשית רבה (וילנא) פרשה נו

אברהם קרא אותו יראה שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה, שם קרא אותו שלם שנאמר (בראשית יד) ומלכי צדק מלך שלם אמר הקב"ה אם קורא אני אותו יראה כשם שקרא אותו אברהם, שם אדם צדיק מתרעם, ואם קורא אני אותו שלם אברהם אדם צדיק מתרעם, אלא הריני קורא אותו ירושלים כמו שקראו שניהם יראה שלם ירושלים,

תלמוד בבלי מסכת זבחים דף נד עמוד ב

דרש רבא, מאי דכתיב: +שמואל א יט+ וילך דוד ושמואל וישבו בנויות ברמה, וכי מה ענין נויות אצל רמה? אלא, שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם, אמרי, כתיב: +דברים יז+ וקמת ועלית אל המקום, מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל ארצות, לא הוו ידעי דוכתיה היכא, אייתו ספר יהושע, בכולהו כתיב: +יהושע יח+ וירד ועלה הגבול ותאר הגבול, בשבט בנימין ועלה כתיב וירד לא כתיב, אמרי: ש"מ הכא הוא מקומו. סבור למבנייה בעין עיטם דמדלי, אמרי: ניתתי ביה קליל, כדכתיב: +דברים לג+ ובין כתפיו שכן. ואיבעית אימא: גמירי, דסנהדרין בחלקו דיהודה ושכינה בחלקו דבנימין, ואי מדלינן ליה מתפליג טובא, מוטב דניתתי ביה פורתא, כדכתיב: ובין כתפיו שכן.

רש"י מסכת זבחים דף נד עמוד ב

שהן יושבים ברמה - בעירו של שמואל.
נויו של עולם - למצוא מקום לבית הבחירה מן התורה.
ועלית - בכל שעריך קרי עלייה ומשם לבית המקדש מלמד שבית המקדש היה גבוה
מכל ארץ ישראל.
וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות - לא מיבעיא לן הכא ולא מהכא נפקא לן
אלא מקרא אחרינא דכתיב (ירמיהו טז) לא יאמר עוד חי וגו' כי אם חי ה' אשר
העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון ומכל המקומות אשר הדחתים שם וגו'.
דוכתיה - מקומו היכן מקום הגבוה בא"י בגבול מי הוא.
אייתו ספר יהושע - לבדוק בגבולי השבטים ולא פירשו שם באחד מכל השבטים
פיאות גבוליהם לארבע רוחותיהם חוץ משבט יהודה ובנימין שנתפרשו שם כל
הגבולים מסובבין ברוחותיה ומקצועותיה גבול יהודה לדרומה של ארץ ישראל וארץ
אדום גבולו לדרום על פני כולו ואורך גבול יהודה מן המזרח למערב על פני אורך כל
גבולה של א"י ים המלח למזרח וים הגדול למערב והן מן גבולי ארץ ישראל בפרשת
אלה מסעי וגבול צפוני של ארץ יהודה לא היה מכוון לארכו אלא התחיל למזרח מן
הירדן ועולה למערב ומרחיב מאמצעו ופונה באלכסון לצפון ועולה מדביר ומרחיב לצד
צפון אל הכתף היבوسی היא ירושלים ומשהתחיל מן המזרח מונה והולך עד ירושלים.
כתיב ועלה הגבול ולא כתיב וירד - ועוד כתיב בעלייה אחת מירושלים עד ראש
ההר על פני גיא בן הינום ומשם עד הים שהוא לרוח מערב כתיב ותאר הגבול וירד
הגבול.
ולא כתיב ועלה - ונחלת בנימין בצפונה של נחלת יהודה וגבול נגב לבנימין הוא
גבול צפונה ליהודה אלא שאין אורך נחלת בנימין מן המזרח ועד הים אלא עד ירושלים
ועד ההר אשר על גיא בן הינום ועד קרית יערים.
כתיב ועלה ותאר ולא כתיב וירד - ותאר אינה לא עליה ולא ירידה למדנו שראש
ההר אשר על גיא בן הינום הוא גבוה מן הכל ולמעלה מירושלים דמירושלים ולשם
כתיב ועלה.
סבור למיבנייה בעין עיטם - נראה בעיני שהוא מעין מי נפתוח האמור שם אחר
עליית ההר אשר על פני גיא בן הינום אשר לא נכתב ירידה בינתיים.
ניתתי ביה קליל - נעשה אותו נמוך מעט ונבנהו בירושלים שהיא למטה כדכתיב
כתפיו ולא כתיב ראשו.
ואיכא דאמרי - האי דלא בנאה בעין עיטם משום דרחיק שם נחלת בנימין מנחלת
יהודה יותר משיעור הר הבית ואפשר לסמוך לשכת הגזית לעזרה ואנן בעינן סנהדרין
בעזרה דכתיב וקמת ועלית וגו' וצריכה להיות בחלקו של יהודה כדמפרש ואזיל גמירי
סנהדרין בחלקו של יהודה כדכתיב (בראשית מט) ומחוקק מבין רגליו.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקפ

באחד בניסן מתו בני אהרן; בעשרה בו מתה מרים ונסתלק הבאר; בכ"ו בו מת
יהושע בן נון, בעשרה באייר מת עלי הכהן ושני בניו, ונשבה ארון ה'; בכ"ח בו מת
שמואל הנביא